

EARLY PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON LAW AND THE ORGANIZATION OF THE STATE

Alina-Daiana Vas

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare

Abstract: Early ancient philosophical ideas offer crucial underpinnings for comprehending the ideas of law and state structure. Plato, Aristotle, and other pre-Socratic philosophers established the foundation for logical analysis of political legitimacy, authority, and social order. They put up theoretical models that characterized law as an expression of reason and the common good, departing from mythical interpretations. The examination of these concepts reveals the beginnings of a school of thought that would have a significant influence on the evolution of political and legal thinking in the future. Old ideas about the state and the law are still relevant today because they provide insightful viewpoints on how people, the law, and public authority interact.

Keywords: antiquity, philosophy, law, state, social order

În primele etape ale dezvoltării sale, omenirea nu dispunea de o înțelegere rațională a fenomenelor naturale, a proceselor din jur sau chiar a propriei existențe. În cadrul societății primitive, conștiința socială se afla într-o fază incipientă de formare, ceea ce face imposibilă existența filosofiei ca domeniu de sine stătător în viața spirituală. Individul acelor timpuri – omul primitiv – era în esență o ființă biologică, condusă în mare parte de instincte, care trăia în mijlocul naturii, alături de celelalte vietăți. Pe parcursul unei perioade îndelungate, ființa umană a cunoscut o evoluție biologică, adică o dezvoltare „orizontală”. Schimbările climatice și nevoia de adaptare la noi condiții de trai, alături de capacitatea omului de a observa și înțelege lumea, au contribuit decisiv la apariția diferitelor forme de activitate umană. Aceste procese au accelerat transformarea biologică și au dus la apariția diviziunii muncii.

În centrul acestor transformări se află omul primitiv, care, treptat, trece de la o existență sălbatică la una dominată de rațiune. Primele manifestări ale gândirii filosofice pot fi identificate în Mesopotamia și Egiptul antic, prin lucrări precum *Enuma Elish*, *Dialogul dintre stăpân și slugă*, *Despre esența vieții*, *Poemul lui Ghilgamesh* sau *Cântecul artistului*. De exemplu, poemul cosmogonic *Enuma Elish* susține o perspectivă creaționistă asupra lumii, introduce ideea unității existenței și încearcă să răspundă la întrebări fundamentale despre viață. În concepția mesopotamienilor, unitatea lumii înseamnă că tot ceea ce există formează un întreg armonios, în care omul este o parte integrantă, iar echilibrul existenței umane depinde de buna funcționare a întregului univers.¹

De la norme cutumiare și explicații mitologice până la primele teorii abstracte despre lege și stat, filozofii din diverse spații culturale au pus bazele unei tradiții intelectuale ce stă la fundamentul gândirii politice și juridice moderne. Acest referat îmi propune să analizeze modul în care aceste idei au fost formulate în Mesopotamia, Egiptul antic, Grecia, India și China, evidențiind semnificația lor atât istorică, cât și contemporană.

---

¹ Antoci Arina, *Științe filosofice: Curs de prelegeri*, UASM, Chișinău, 2012, p. 15.

Primele structuri statale și formele de reglementare a acțiunilor sociale și a relațiilor dintre oameni s-au dezvoltat în Occidentul Antic în urmă cu aproximativ șase mii de ani. Nevoia de a asigura o ordine socială, de a crește eficiența activităților economice și de a depăși starea naturală a condus la formarea unor civilizații majore și la consolidarea statelor prin centralizare și sistematizarea normelor juridice și a modului de aplicare a acestora. În cadrul marilor civilizații ale lumii antice — Egipt, Babilon, Israel, India și China — ordinea statală și juridică a luat forma despotismului. Inegalitățile sociale și ierarhiile valorice, cu despotul în frunte, precum și setul de norme juridice care susțineau ordinea socială și economică, erau văzute ca o manifestare a voinței divine. Scopul dreptului și modul în care era aplicat erau justificate prin concepții teosofice într-un context cultural divers, profund influențat de religie și etică. Apelul frecvent la credințele religioase ale oamenilor, glorificarea pedepsei și doctrina teocratică au fost elemente fundamentale pentru formarea marilor state centralizate de tip despotic.²

„A cunoaște evoluția dreptului societăților trecute nu înseamnă a face arheologie juridică, ci înseamnă a fi adânc pătruns de caracterul științei ce practicăm, a avea sub ochi în orice moment proba că dreptul e o știință a vieții.”
(Nicolae Titulescu – diplomat, jurist, profesor și om politic român, 1882-1941)

Mesopotamia și Egiptul Antic

Dreptul era strâns legat de religie și de ordinea cosmică în societățile mesopotamiană și egipteană. Unul dintre primele seturi de reguli scrise, *Codul Hammurabi*, întruchipează noțiunea de justiție impusă de o putere regală, divină. Legea servea drept instrument pentru menținerea echilibrului social și nu era negociabilă. *Ma'at*, o idee sofisticată de dreptate, onestitate și pace între toți oamenii, s-a format în Egiptul Antic. Perceput ca întruchipare a divinității, faraonul avea responsabilitatea sfântă de a susține *Ma'at* prin intermediul unei guvernări echitabile. Drept urmare, legea era manifestarea intenției cosmice, iar statul era înscris într-un cadru sacru.

Unul dintre primele exemple cunoscute de stat organizat este Egiptul Antic, care s-a dezvoltat în mileniul al IV-lea î.Hr. și se baza pe un sistem asemănător sclaviei. Faraonul, un suveran care centraliza toată autoritatea guvernamentală, militară și religioasă, era în centrul acestei structuri politico-religioase. Deoarece era privit ca o manifestare divină în sine sau ca o reprezentare a zeilor pe Pământ, autoritatea sa nu era doar politică, ci și întemeiată pe o valabilitate sacră.

Mai multe lucrări din Regatul Vechi, transmise ca înțelepciune și învățături etice, oferă exemple ale acestei înțelegeri teologice a legii. Printre cele mai cunoscute se numără „*Instrucțiunile lui Kagemni*” sau „*Învățăturile lui Ahtai către fiul său*”, precum și „*Învățăturile lui Ptah-Hotep*” (secolele XXV-XXIV î.Hr.), care au servit drept cod de etică pentru tinerii oficiali. Ideea că respectarea ordinii divine era necesară pentru stabilitatea politică și socială și că încălcarea acesteia ar duce la haos și la pierderea favoării zeilor este subliniată în aceste lucrări.

Dar, chiar dacă aceste cărți sunt extrem de religioase, unele manuscrise ulterioare prezintă simptome evidente de contestare și cercetare. „*Dialogul dintre un om dezamăgit și sufletul său*” din *Papirusul berlinez 3024* este un exemplu remarcabil, în care autorul își exprimă profunda nemulțumire față de *status quo*, corupția guvernului și ipocrizia religiei. Baza fundamentală a legitimității religioase este pusă sub semnul întrebării în acest text: dacă nimeni nu s-a întors din tărâmul supranatural pentru a atesta corectitudinea legilor și a riturilor, atunci poate că omul trebuie să caute scopul vieții în „aici și acum”, mai degrabă decât într-o promisiune falsă. Astfel, semințele unei gândiri critice asupra autorității, funcției legii și relației dintre individ și divin încolțesc chiar

² Marțian Iovan, *Istorie și actualitate în filosofia dreptului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 33.

și într-un sistem atât de adânc înrădăcinat în religie precum cel egiptean. Aceste scrieri oferă perspective importante asupra istoriei juridice și teologice a Egiptului Antic, precum și asupra modului în care indivizii au fost capabili să gândească critic și să dezvolte preocupări fundamentale despre libertate, responsabilitate și ce înseamnă dreptatea încă din cele mai vechi timpuri.

Filosofia greacă timpurie

Gândirea filosofică occidentală a început atunci când mitul a cedat locul rațiunii în Grecia Antică. Primii filosofi, cunoscuți sub numele de presocratici, au căutat principii universale și logice pentru a explica ordinea universului, în loc să folosească zei și povești pentru a o explica. De exemplu, Heraclit din Efes prezintă ideea de *logos*, un principiu universal al rațiunii și al schimbării, conform căruia „totul curge” (*panta rhei*), iar universul este mereu în schimbare sub controlul unei ordini logice. Un conflict filosofic fundamental între aparență și realitate este ridicat de apărarea de către Parmenide a imobilității și unității existenței, respingând în același timp realitatea schimbării și pluralității. Anaximandru, un alt gânditor de seamă, anticipează ideea ciclicității naturii prin căutarea unui principiu originar (*arche*) al cosmosului. El propune existența unui „înfinit” (*apeiron*), o substanță nelimitată și nedeterminată, din care toate lucrurile iau naștere și în care, în cele din urmă, se întorc.

Sofistii mută accentul de la natura cosmosului la natura umană și viața socială, deoarece au apărut într-un mediu politic democratic atenian. Punând în contrast *physis* (natura), care este dată, obiectivă și neschimbătoare, cu *nomos* (legea sau convenția), care este creată de om și, prin urmare, relativă și variabilă, ei prezintă o perspectivă relativistă și antropocentrică asupra moralității și legii. Prin aceasta, sofistii deschid ușa pentru o înțelegere critică a drepturilor, justiției și normelor sociale - toate acestea fiind componente esențiale ale filosofiei politice ulterioare.

Socrate, este o figură-cheie în filosofia politică și etică, el apare în dialogurile platonice ca un personaj care sfidează înțelepciunea convențională și face apel la o analiză critică a existenței. Potrivit lui Socrate, motivul pentru care legea este respectată nu este pentru că este impusă, ci mai degrabă pentru că face parte dintr-o ordine morală superioară. El a afirmat cea mai mare importanță a legii și a polisului alegând să se supună judecății chiar dacă a fost condamnat la moarte pe nedrept.³

Platon, transformă conceptele socratice într-o teorie politică metodică. În *Republica*, el imaginează o societate utopică condusă de filosofi, în care fiecare își joacă rolul în conformitate cu natura sa, iar dreptatea este înțeleasă ca fiind echilibrul dintre diferitele fațete ale societății și suflet. Astfel, în loc să fie doar un produs al convențiilor umane, legea devine întruchiparea adevărului suprem și a ordinii ideale.⁴

Aristotel, adoptă o poziție mai realistă și empirică. În *Politica*, el susține că statul există „prin natură”, deoarece omul este, prin esență, o ființă socială (*zoon politikon*). Spre deosebire de Platon, Aristotel analizează sistemele reale de guvernare și condițiile necesare unei vieți urbane împlinite, în loc să propună o utopie. Potrivit lui, legea trebuie să fie un instrument al binelui comun și o expresie a rațiunii colective. Rădăcinile filosofiei politice și juridice contemporane au fost puse prin această trecere de la explicația mitologică la cea rațională, de la viziunea asupra cosmosului la reflecția asupra cetății, ceea ce a permis formularea unor concepte fundamentale precum justiția, legitimitatea puterii și rolul cetățeanului în societate.⁵

³ Marțian Iovan, *Istorie și actualitate în filosofia dreptului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 41.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Marțian Iovan, *Istorie și actualitate în filosofia dreptului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, p. 42.

Gândirea indiană timpurie

Spre sfârșitul secolului al II-lea î.Hr., în India Antică, conceptele politice și juridice erau profund interconectate, influențând în mod semnificativ viziunea filosofică asupra statului și legii. *Legile lui Manu* consacrau supremația castei preoțești și promovau un misticism accentuat, care reflecta o societate profund inegală din punct de vedere socio-economic, dominată de o structură teocratică rigidă și caracterizată de o împărțire strictă în caste, între care mobilitatea era practic imposibilă.

Prin revendicarea originii lor divine, legile referitoare la caste, instituția regală și impunerea pedepselor primeau legitimitate. Se credea că castele au izvorât din diferite părți ale corpului zeului Brahma și, prin urmare, erau creații directe ale acestuia. Regele avea o aură sacră și o putere politică nelimitată, deoarece era portretizat doctrinar ca o ființă divină, o creație alcătuită din esența celor mai importanți zei. Scopul său principal era menținerea justiției sociale, iar pedeapsa era un instrument esențial în acest scop. Era văzut ca puterea care guvernează lumea, menține legea și ordinea și se asigură că toată lumea își îndeplinește obligațiile.

Instituția pedepsei a primit o semnificație specifică și o aură divină datorită sistemului de caste, puterii brahmanilor și aplicării normelor juridice în societățile din acea vreme. În timpul secolelor al VI-lea și al V-lea î.Hr., budismul s-a dezvoltat ca o alternativă filosofică și teologică la brahmanism. Susținătorii săi s-au opus cu înverșunare hegemoniei brahmanilor și au pledat pentru accesul echitabil al tuturor la o viață demnă, precum și pentru egalitatea religioasă și spirituală.⁶

Potrivit lui Eugeniu Speranția, budismul este o filosofie liberală și egalitară care pledează pentru un stil de viață simplu și castă, axat pe idealuri transcendente și absolute, mai degrabă decât pe cele trecătoare ale lumii materiale. Din punct de vedere politic, clasa conducătoare a găsit această ideologie utilă, deoarece oferă o bază etică și rațională pentru legea indiană și pentru interacțiunile dintre cei conduși și conducători. În acest sens, în secolul al III-lea î.Hr., budismul a fost proclamat religie de stat.⁷

Este evident că fundamentul pentru justificarea și punerea în aplicare a normelor juridice în India Antică nu provenea din logica inerentă, raționalitate sau noțiunea de justiție ca expresie a binelui comun. Pe de altă parte, legitimitatea legii se baza pe elemente externe, cum ar fi sanctificarea acesteia ca expresie a unei perfecțiuni de inspirație divină. Chiar și conceptul de egalitate era înțeles fie ca idealul suprem, nirvana, fie ca având o origine supranaturală. Ca urmare a acestui punct de vedere, legea era văzută ca o doctrină imuabilă, mai degrabă decât ca produsul unei discuții sau al unui acord. Prin urmare, ordinea socială era menținută prin aderarea la un cadru sacru - care era considerat intangibil - mai degrabă decât prin negocieri logice.

Rațiunea legii și legea rațiunii: O privire filosofică asupra Romei Antice

Pe lângă crearea de imperii, vechii romani au instituit unul dintre cele mai importante sisteme judiciare din istorie. Dreptul roman care a servit drept model pentru tradițiile juridice ulterioare datorită fundamentului său profund filosofic, precum și organizării și extinderii sale.

Filosofia juridică romană, a stabilit rațiunea ca piatră de temelie și limită a sistemului juridic, nu doar aplicarea rațiunii la lege. Prin urmare, ne putem referi la legea rațiunii - modul în care sistemul juridic reglementa și limita aplicarea adecvată a rațiunii în viața socială și politică - și la rațiunea legii - fundamentul rațional și rațiunea normelor juridice. Legea și rațiunea nu erau domenii distincte în Roma Antică; mai degrabă, acestea erau strâns legate între ele într-o interacțiune dinamică care a influențat ideile occidentale de legitimitate, justiție și ordine.

---

⁶ *Ibidem*, p. 36.

⁷ *Ibidem*, p. 37.

Este imposibil să înțelegem filosofia juridică romană fără să recunoaștem impactul filosofiei grecești, în special al stoicismului. Stoicii susțineau că totul este guvernat de un *logos*, sau ordine logică, inerentă universului. Aceste noțiuni au fost preluate și transformate în concepții juridice de intelectualii romani, în special de Cicero. Conform argumentului lui Cicero din *De Republica* „Există, într-adevăr, o lege adevărată – rațiunea dreaptă, conformă cu natura, răspândită în toți oamenii, constantă și veșnică, care ne cheamă la datorie prin poruncă și ne oprește de la greșeală prin interdicție...”⁸ Potrivit lui Cicero, legea era un aspect logic al ordinii morale a universului, mai degrabă decât un simplu produs al tradiției sau al forței.

Dreptul roman și-a găsit susținerea metafizică în principiile universale ale dreptului natural. Acesta a permis romanilor să afirme că unele idei legate de justiție erau universale și inteligibile prin rațiune. Legile pozitive ale statului puteau și trebuiau să se bazeze pe aceste idei. Astfel, legea a evoluat ca un canal prin care raționalitatea controlează comportamentul, servind ca o legătură între rațiunea cerească și civilizația umană.

În dreptul roman, elevarea filosofică a rațiunii și-a găsit o expresie concretă în activitatea juriștilor (*jurisprudentes*). Aceștia nu erau legiuitori în sensul propriu, ci erau teoreticieni ai dreptului și practicieni respectați, adesea formați în filosofie și retorică, care ofereau magistraților interpretări și opinii juridice. Rolul lor era să aplice raționamentul logic — adesea prin definiții, analogii și deducții riguroase — la problemele juridice concrete. Astfel, jurisprudența romană a fost un domeniu intelectual care pornea de la convingerea că orice conflict juridic poate fi soluționat prin argumentație rațională și interpretare atentă. Dezvoltarea gândirii juridice în Roma a fost remarcabil de sofisticată. De-a lungul secolelor, idei precum *persona* (persoană juridică), *obligatio* (datorie) și *res* (lucru/proprietate) au fost definite și îmbunătățite. Edictele pretoriene, care erau declarații anuale ale pretorului în care acesta își detalia planurile de aplicare a justiției, au evoluat pentru a permite flexibilitate, menținând în același timp coerența rațională. Acest lucru a contribuit la crearea unui corp legislativ extrem de structurat, dar flexibil de-a lungul timpului.⁹

Raționamentul care stă la baza legii era cel mai evident aici: dreptul roman nu a fost produsul capriciilor conducătorilor, ci mai degrabă produsul a secole de interpretare și aplicare logică. În loc să apară ca o ordine, dreptul a evoluat ca un răspuns rațional, coerent la complexitatea existenței sociale. Cu toate acestea, mai degrabă decât să reflecte rațiunea, dreptul roman a influențat-o. Sistemul juridic roman a limitat ceea ce rațiunea putea și nu putea face în viața publică. Ideile filosofice care contestau ordinea socială sau autoritatea juridică erau acceptate doar în anumite condiții. Chiar și ideile stoice erau adoptate selectiv, în ciuda importanței lor. Legea acorda prioritate ordinii, stabilității și structurii în fața speculațiilor necontrolate.

În contextul imperiului, ordonarea formală a rațiunii era deosebit de importantă. Roma avea nevoie de un principiu unificator din cauza teritoriului său vast și a populației sale diverse. Această unitate a fost furnizată de lege, în special ca universală și rațională. Rațiunea domesticită de lege a evoluat într-un instrument de civilizație. Un moment istoric singular în care rațiunea și legea au fost combinate într-o conexiune care s-a consolidat reciproc poate fi găsit în Roma Antică. Ideea care a stat la baza dreptului a fost aceea că acesta era un demers rațional bazat pe principii universale, însă cadrul juridic care i-a dat formă socială și politică a definit și limitat rațiunea.

---

⁸ Cicero, Marcus Tullius, *Despre stat. Despre legi*, Traducere, introducere, note și comentarii de Radu Cârjan, Editura Științifică, București, 1966.

⁹ Marțian Iovan, *Prelegeri de filosofie a dreptului*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2000, p. 48.

De la Scriptură la guvernare: Gândirea creștină despre stat și lege

Conform tradiției occidentale a statului de drept, supunerea la lege presupune existența unor norme specifice care să limiteze în mod eficient puterea arbitrară. Deoarece impune, de asemenea, statului să funcționeze în conformitate cu principiile unei „legi superioare”, statul de drept cuprinde mult mai mult decât simpla existență a unor legi explicite. Cu toate acestea, urmărirea unei astfel de „legi superioare” necesită o dezbatere morală cu privire la ceea ce ar trebui să fie legile. Dacă acest lucru este adevărat, națiunile care nu sunt influențate de anumite modele culturale și religioase de comportament vor considera statul de drept o realizare irealizabilă și chiar nedorită. Cu toate acestea, orice modificare semnificativă a acestor modele poate avea efecte nefavorabile asupra aplicării statului de drept. Filosofia creștină a pus pe primul plan ideea că statul și dreptul sunt instituții divine. Ele au fost create de Dumnezeu și puse în slujba oamenilor pentru ca aceștia să-și ispășească păcatul originar.

Relația dintre creștinism și stat a fost centrală în teoria politică și juridică occidentală timp de aproape două milenii. De la primele congregații creștine care au înfruntat puterea romană până la dezbaterile actuale din lumea modernă cu privire la guvernarea seculară, gânditorii creștini s-au confruntat cu probleme legate de putere, justiție și lege.

Perspectiva creștină asupra autorității politice se bazează pe Noul Testament. Romani 13:1-7, unde apostolul Pavel afirmă: „*Oricine să se subordoneze autorităților, pentru că acestea există cu aprobarea lui Dumnezeu și au fost stabilite de El*”.¹⁰ Pentru că numai Dumnezeu este singura sursă de autoritate, pentru că Dumnezeu le-a stabilit pe cele care există. Din punct de vedere istoric, acest verset a fost citit ca implicând faptul că autoritatea politică are aprobarea divină, chiar și atunci când este folosită de lideri necreștini.

În același timp, un conflict este introdus de Cartea Faptele Apostolilor (Fapte 5:29, de exemplu): „*Trebuie să ne supunem mai degrabă lui Dumnezeu decât oamenilor*”.¹¹ Primii creștini au recunoscut o mai mare loialitate față de domnia divină, respectând în același timp ordinea municipală. Teologia politică creștină va fi semnificativ influențată de această dihotomie - respectul față de puterea lumească și loialitatea finală față de Dumnezeu.

Părinții Bisericii primare, precum Augustin de Hippo și Tertulian, au dezvoltat aceste perspective scripturale în doctrine mai sofisticate. Tertulian a subliniat rolul creștinului de supus loial care refuză totuși să compromită credința în favoarea conformității civice. Augustin, scriind în Orașul lui Dumnezeu, a oferit cea mai durabilă descriere teologică a statului în creștinismul timpuriu.

Potrivit lui Augustin, istoria este o luptă între *Civitas Dei* (Cetatea lui Dumnezeu) și *Civitas terrena* (Cetatea pământească). Guvernele pământești nu sunt rele în mod inerent, dar sunt marcate de decăderea naturii umane. Rolul lor este de a limita păcatul și de a menține ordinea și, prin urmare, ele servesc unui scop providențial - chiar dacă nu sunt manifestări ale justiției divine.

Teoria lui Augustin a introdus un principiu important: legea și guvernul uman sunt necesare din cauza păcatului originar. Fără ele, omenirea ar coborî în haos. Cu toate acestea, adevărata dreptate poate fi găsită doar în conformitate cu legea divină. În perioada medievală au apărut teorii mai sistematice care integrau teologia creștină cu instituțiile juridice și politice. Gânditori precum Toma de Aquino au articulat o ierarhie a legilor: legea eternă (guvernarea rațională a universului de către Dumnezeu), legea naturală (participarea omului la legea eternă prin rațiune) și legea umană (legile pozitive create de guverne). Aquino a susținut că legile umane sunt corecte doar

¹⁰ Mohler Albert, *Romani 13:1-7*, disponibil pe: <https://albertmohler.com/2020/02/20/romans-131-7-2/> .

¹¹ Biblia, *Faptele Apostolilor*, disponibil la: <https://biblia.resursecrestine.ro/faptele-apostolilor/5/29>

dacă reflectă legea naturală, care este înrădăcinată în legea eternă. Cadrul său a făcut din rațiune și revelație parteneri în căutarea dreptății. Prin urmare, guvernul are legitimitate nu doar din voința divină, ci și din conformitatea rațională cu adevărul moral. Această epocă a dezvoltat, de asemenea, doctrina celor „două săbii”, făcând distincția între puterea spirituală și cea temporală, teorie pe care chiar Isus Hristos le-ar fi înmănat Apostolului Petru. În timp ce Biserica guverna sufletele, statul guverna trupurile; ambele erau rânduite de Dumnezeu, dar aveau funcții distincte. Tensiunile dintre papi și împărați cu privire la limitele acestor puteri vor modela istoria politică a Europei timp de secole.¹²

Relația dintre biserică și stat a fost radical regândită în timpul Reformei protestante. Conceptul celor două împărății - spirituală și temporală - a fost susținut de Martin Luther, care credea că acestea erau mai evident separate și distincte. El a insistat asupra faptului că mântuirea era o chestiune de credință individuală și nu de drept public, dar a subliniat, de asemenea, necesitatea guvernului secular în menținerea ordinii. Deși erau asemănători în multe privințe, John Calvin a acordat mai multă importanță semnificației autorității divine. La Geneva, el a contribuit la formarea unui sistem în care autoritatea civilă și Biserica colaborau sub conducerea principiilor legii divine. Acest model a influențat mai târziu concepțiile despre guvernarea teocratică sau morală, în special în cadrul mișcărilor puritane și al altor comunități reformate.¹³

Concluzie

Gândirea filosofică din Antichitatea timpurie asupra dreptului și statului reflectă preocupările fundamentale ale omenirii legate de ordine, justiție și conviețuire. Fie că vorbim despre legile codificate ale Mesopotamiei, despre idealul de *Ma'at*, despre statul ideal al lui Platon sau despre *dharma* și virtutea confuciană, toate aceste idei pun bazele unei tradiții de gândire care modelează încă lumea contemporană. Studiarea acestor concepții nu este doar un exercițiu de istorie intelectuală, ci o cale de a înțelege mai bine natura umană, structura societății și sensul dreptății.

Lupta constantă a umanității de a defini justiția, autoritatea și ordinea socială este evidențiată în ideile filosofice timpurii privind legea și structura statului. Societățile timpurii au încadrat legea pe o ordine superioară, adesea sacră, pentru a justifica puterea și a direcționa comportamentul uman, așa cum reiese din legile divine din Mesopotamia și Egipt, precum și din codurile spiritual-etice din India Antică, Grecia Antică și Roma Antică.

Aceste tradiții timpurii au pus bazele intelectuale ale gândirii politice și juridice ulterioare, inclusiv ale sintezei creștine care a dominat Europa medievală. Împreună, ele au stabilit principii-cheie - cum ar fi justiția, legitimitatea și ordinea morală - care continuă să susțină teoriile moderne ale dreptului și guvernării.

---

¹² Marțian Iovan, *Prelegeri de filosofie a dreptului*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2000, p. 55.

¹³ *Ibidem*, p. 56.

BIBLIOGRAPHY

13. Antoci Arina, *Științe filosofice: Curs de prelegeri*, UASM, Chișinău, 2012.
14. Cicero, Marcus Tullius, *Despre stat. Despre legi*, Traducere, introducere, note și comentarii de Radu Cârjan, Editura Științifică, București, 1966.
15. Marțian Iovan, *Istorie și actualitate în filosofia dreptului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003.
16. Marțian Iovan, *Prelegeri de filosofie a dreptului*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2000.
17. Biblia, *Faptele Apostolilor*, disponibil la: <https://biblia.resursecrestine.ro/faptele-apostolilor/5/29>
18. Mohler Albert, *Romani 13:1-7*, disponibil la : <https://albertmohler.com/2020/02/20/romans-131-7-2/> .